

Qadınların ictimai həyatda iştirak hüququ

Üçlüklük, zəriflik və gözəllik rəmzi olan qadın adı, ana adı ölkəmizdə həmişə uca tutulmuşdur. Azərbaycan qadını bütün dövrlərdə öz ictimai, zəkası, iradəsi və əzmi ilə milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunub saxlanması və yaşadılmasında, insana hüquq və azadlıqlarının müdafiəsində müstəsna xidmətlər göstərmişdir. Zərifə Bəşirqızı yazır: "Tariximizin və mədəniyyətimizin neçə-neçə şanlı, parlaq səhifəsi, məhz onun adı ilə bağlı olmuşdur."

Azərbaycan qadını dünyaya bəşəriyyətin mədəni fikir xəzinəsinin incilərini yaradan ədəbi şəxsiyyətlər, görkəmli elm və sənət adamları, tanınmış siyasi xadimlər bəxş etmişdir. Xalqımızın tefəkküründə ana məfhumu doğma yurdun, Vətən torpağının təcəssümüdür. Ötən əsrdə qadın hüquqlarının qazanılması və qorunması yolunda misilsiz uğurlar əldə etmiş Azərbaycan qadını bu gün artıq ölkəmizin ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatının fəal iştirakçısıdır. O, taleyüklü milli məsələlərin həllinə sanballı töhfələr verir. Dövlət quruculuğunda onun yüksək ehtirama layiq mövqeyi bu gün qeyd edilən bayramı müstəqillik ideyası ətrafında sıx birləşən xalqımızın və cəmiyyətimizin bayramına çevirmişdir. Elm, təhsil, mədəniyyət, səhiyyə və digər sahələrdə qazandığı nailiyyətlər Azərbaycan qadınının çox böyük potensialı malik olduğunu zaman-zaman təsdiq etmişdir.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin imzaladığı "Azərbaycan Respublikasında Dövlət Qadın-siyasetinin həyata keçirilməsi haqqında" 2000-ci il 6 mart tarixli Fərmanının icrası ilə əlaqədar olaraq aparılan uğurlu işlər belə statistik nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, respublikada qadınların təhsil, məşğulluq, sahibkarlıq fəaliyyəti və rəhbər vəzifələrdə təmsil olunma səviyyəsi əvvəlki illərə nisbətən getdikcə yüksələn xətt üzrə inkişaf edir. Zaman keçdikcə, bütün dünyada olduğu kimi, Azərbaycan cəmiyyətində də qadının rolu daha da artır, o, ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatın fəal iştirakçısına çevrilir. Taleyüklü məsələlərin həlli yönündə qərar vermək səlahiyyəti əldə etməklə, bu günün lideri rolunu oynayır.

Müasir dövrdə qadınlarımız müstəqil Azərbaycanın inkişafına öz dəyərli töhfələrini verir, beynəlxalq qadın hərəkatında fəal iştirak edirlər. Azərbaycanın dahi oğlu, Ümummilli Lider Heydər Əliyev qadınların bu xidmətlərini - gənc nəslin sağlamlıq, vətənpərvərlik ruhunda böyüməsində sərf etdikləri əməyi yüksək qiymətləndirir, onlara daim böyük diqqət və qayğı göstərirdi. Ulu Öndərimiz deyirdi: "Qadınlar bir belə əziyyət çəkərkən nə istəyirlər? Sadəcə onlara diqqət, qayğı və ehtiram! Bu anlayışlar çox genişdir. Diqqət də, qayğı da müxtəlif formalarda ola bilər. Ancaq kişilər gerek qadınları həmişə yüksəkdə görsünlər, qadınlara gerek xüsusi hörmət etsinlər, qadınlara diqqətlə yanaşsınlar".

Qadın övlad yanında ana olur, bacı-qardaş yanında bacı olur, həyat yoldaşı, ər yanında, qeyrətli kişi yanında və qayğı əhatəsində qadın olur - zəif, zərif, gözəl qadın... Qadınları

qayğısız, diqqətsiz qoymayın, kişilər! Çünki bütün qadınlar həmişə mənəvi dayağa, ülvü məhəbbətə və ilq nefeşə ehtiyac duyurlar.

Qadınlar xarakter baxımından bir-birinə bənzəməz: zəifliyi, güclüsü olur. Onları birləşdirən yeganə bir ad var - ana adı! Qadınlar fərqli olsalar da, analar fərqli olmur: istəkləri, arzuları, sevinc və kədərləri ilə birləşməyə bənzəyirlər. Bütün analar övlad yolunda hər cür cəfaya hazır olur: gözlərinin nurunu, saçlarının rəngini, gecələr yuxusunu balasından əsirgəmir. Balası güləndə gözləri gülən, ağlayanda gözlərindən leyşan tökən analar, halımızda yanan, yaşımdan asılı olmayaraq, hər an aradığımız, soruqladığımız analar! Nə yaxşı ki, sizlər varsınız!

Bu gün Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 2000-ci ildə imzaladığı "Azərbaycan Respublikasında Dövlət-qadın siyasətinin həyata keçirilməsi haqqında" Fərmandan irəli gələn məsələlərin həlli Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Qadınlar ölkənin bütün ali orqanlarında əzmlə və məsuliyyətlə çalışırlar. Bu gün Azərbaycanın Birinci Xanımı, YUNESKO-nun və İSESKO-nun Xoşməramlı Səfiri, Milli Məclisin deputatı Mehriban Əliyeva istər ölkəmizdə, istərsə də vətəndən uzaqlarda öz işi, bacarığı və əvəzsiz keyfiyyətləri ilə Azərbaycan xanımlarını ən yüksək səviyyədə təmsil edir və Azərbaycan qadınının nələrə qadir ola biləcəyini gördüyü işlərin sanballı ilə sübut edir.

Demokratiyanın tam reallaşması, hüquqi dövlət quruculuğunun gerçəkləşməsi qadınların dövlət idarəçiliyinə cəlb edilməsində problemlər yaradır.

Qadınların siyasətdə iştirakına münasibət birmənalı olmamışdır. Bəziləri, hətta qadının siyasətdə iştirakını "dünya üçün təhlükə" hesab etmişlər.

Qərbi Avropada qadınlar uzun əsrlər boyu hüquqsuz yaşamışlar. Yalnız XIX əsrdə qadınlara kişilərlə bərabər səsvermə hüquqlarının verilməsi prosesi başlandı. Yeni Zelandiya və daha sonra Avstraliya qadınları vətəndaş statusu verən, 1893-cü ildən isə, onların seçicilik hüquqlarını tanıyan ilk dövlətlərdən oldu. İnkişaf etmiş ölkələrdə qadınların seçkilərdə iştirak hüququnun qüvvəyə minməsi XX əsrin əvvəllərinə təsadüf edir. Qadınlar Finlandiya və Norveçdə 1906-1907-ci ildə, Danimarkada 1915-ci ildə Almaniya, İsveç və Böyük Britaniyada 1918-ci ildə, ABŞ-da 1920-ci ildə, Fransa və İtaliyada 1945-ci ildə, İsveçdə 1971-ci ildə səsvermə hüququ qazanmışlar. Azərbaycanda ilk dəfə qadınların səsvermə hüquqları barədə məsələnin 1907-ci ildə Çar Rusiyası Dumasında Azərbaycanın nümayəndəsi Xasməmmədov qaldırmış və Dumanın müsəlman fraksiyasında gərgin müzakirələrdən sonra məsələnin müsbət həll olunmasına nail olmuşdur. 1918-ci ildə Azərbaycan Respublikası qadınların səsvermə hüququnu tanımışdır. Lakin qadınların nə vaxtdan seçki hüququnu əldə etməsindən asılı olmayaraq, ölkələrin siyasətində qadın liderliyi və qadın-kəşfi bərabər hüquqluğu problemi həll edilməmişdir. Qadınlar seçicilərin yarısını təşkil etdiklərinə baxmayaraq, onların payına parlamentdə hesabla 10%, milli dövlət idarəetmə-

də 6% yer düşür.

Dünyada ilk dəfə İsveçdə hər iki cinsin nümayəndələrinə qarşı tamamilə bərabər münasibət formalaşdı. ABŞ-da və Qərbi Avropada bir çox təşkilatlar ictimai fikrin təzyiqi altında "bərabər imkanlar siyasəti" adlanan siyasət həyata keçirirlər. Ancaq aydın olur ki, siyasət reallıqda həyata keçirilərkən iş yerində kişi personalı təfindən müqavimətlə qarşılanır. Qadının rəhbərliyi yolunda ciddi rol cinslərin sosiallaşması ilə bağlı maneə əsas rol oynayır. İnsanların əksəriyyəti qadının aşağı siyasi statusa malik olmasında sosial haqsızlıq görmürlər. Qadın liderlərin keyfiyyətlər sırasına görə kişi həmkarlarından fərqlənmədiklərinə baxmayaraq, onların liderlik rolu üçün yararsızlığı haqqında təsəvvürlər mövcuddur. Dünyanın müxtəlif ölkələrində qadınların sosiallaşması ciddi şəkildə baş vermiş və hazırda da baş verir ki, onların öz karyerasını və siyasi cəhətlərini gücləndirən xüsusi ambisiyalar inkişaf etmir. Qadınlar üçün liderlik məktəbi QHT-dir. QHT-yə üzvlükdə opponetlər tərəfindən bu cür qarşıdurma mövcud deyil, ona görə də, QHT siyasi fəaliyyətlə məşğul olmur. Qərar qəbul edilməsində kişilərin üstünlüyü ona gətirib çıxarır ki, qadın maraqları nəzərə alınmır. Bu, onların onusuz da, bərabərsizliyə malik mövqelərini zəiflədir və mövcud gender rollarının aradan götürülməsinin qarşısını alır. Qadınların qərar qəbul etmə sahələrinin bütün səviyyələrində irəli çəkilməsi zəruridir.

Deyilənlərdən belə qənaətə gəlmək olar ki, qadınlar siyasət və idarəetmə sahəsində lider ola bilərlər. Ancaq bunun üçün onlar, ilk növbədə, öz hüquqlarını bilməli və onlardan öz fəaliyyətlərində düzgün istifadə etməlidirlər.

Azərbaycan Respublikasında qadın hüquqlarını qoruyan gözəl qanunlar mövcuddur və qanunları nəzarət və icra edən qurumlar da mövcuddur. Qadın özü də müqəddəs varlıqdır və kişi qadını həmişə qorumalı və onunla hesablaşmalıdır. Ailə iki insanın bir yerdə qəbul etdikləri yükür və onu qurmaq, yaratmaq və yaşatmaq həm qadının, həm də kişinin Allah və cəmiyyətin qarşısında borcudur. Bu məqsədə çatmaq üçün ailənin qarşısına maneələr çıxa bilər, lakin heç bir maneə birləşdirilmiş güc qarşısında çözülməz qala bilməz. Azərbaycan qadınlarının güclü potensialı olduğunu əslər boyu bütün dünyaya çatdıran minlərlə qadın siyasətçiləri, alimləri, mədəniyyət və incəsənət xadimləri olmuşdur. Müasir dövrdə də Azərbaycan qadınları istənilən sahələrdə çalışaraq öz məhərdlərini göstərir və göstərəçək, ancaq onların ailə tərəfindən dəstəklənməsi və başa düşülməsi respublikamızın hər bölgəsində eyni səviyyədə deyil. Yuxarıda göstərilənləri nəzərə alsaq, kişilər qadınlara daha çox imkan, şərait yaratsalar və qadınların güclərinə inanıb, potensiallarını inkişaf etdirdisələr, onlar ailəsinin rifahı üçün, həm də cəmiyyətin inkişafı üçün əvəzsiz töhfələr verməyə qadirdirlər. Bütün dünyada qəbul olunmuş faktırdı ki, qadınların fikirləri, istəkləri, məsləhətləri nəzərə alınmırsa, həmin dövlətdə, bölgədə, kənddə, ailədə tərəqqidən və yaşayış səviyyəsinin yüksəlməsindən söz gedə bilməz.

Dünyada insan hüquqları, onların

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu**

KİVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

müdafiəsi, xüsusilə, qadın hüquqları ilə bağlı aparılan tədbirlər bu gün önəmli yerlərdən birini tutur. Azərbaycanda da bu istiqamətdə, xüsusilə, qadınların hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində intensiv işlər görülür.

Ümumiyyətlə, qeyd edilməlidir ki, Amerika və əksər Avropa ölkələrində zərif cinsin nümayəndələri seçki hüququndan məhrumkən 1919-cu ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə qadına kişilərlə bərabər seçkilərdə iştirak etmək hüququ verildi.

Azərbaycan 1991-ci ildə öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra da mülki cəmiyyətin inkişafında və müstəqil dövlətin qurulmasında qadınların rolu artmağa başlayıb.

1992-ci ildə Azərbaycan BMT və ATƏT-in, 2001-ci ildə isə Avropa Şurasının üzvü olduqdan sonra isə bu təşkilatların hər birinin tərkibində olan gender məsələləri, qadınların vəziyyətinin yaxşılaşdırılması ilə məşğul olan strukturların hər biri ilə sıx əməkdaşlıq etməyə başlayıb.

Bütün bunlara baxmayaraq, ölkədə qadın hüquqları ilə bağlı problemlər hələ də qalmaqdadır. "Məişət zorakılığı", "gender bərabərsizliyi", "qadınların ictimai-siyasi sferalarda az yer tutması" və s. kimi ifadələr son zamanlar sosial həyatımızda çox işlənir.

Ümumiyyətlə, beynəlxalq təşkilatların hesabatlarında da bu faktorlar öz əksini tapır. Məsələn, 2006-cı ildən gender bərabərsizliyi hesabatını hazırlayan Dünya İqtisadi Forumunun illik nəticələrinə görə, Azərbaycan 5 ildə bu istiqamətdə geriləyib. Belə ki, Azərbaycan sözügedən təşkilatın 2007-ci il hesabatında 59-cu yerdə idisə, 2008-ci ildə 61-ci, 2009-cu ildə 89-cu, 2010-cu ildə 100-cü ye-

rə düşüb. 2011-ci ildə, ilk dəfə olaraq, 100-cü yerdən 91-ci yerə qalxıb.

Problemlərin miqyası respublikada ərazilərə görə dəyişir. Şəhərlərə nisbətən rayon və kəndlərimizdə qadınların hüquqları daha çox pozulur.

Milli Məclisin Sosial Siyasət Komitəsinin üzvi, millət vəkili Elmira Axundovanın sözlərinə görə, Azərbaycan qadınlarının hüquqlarının qorunmasına dair qanunvericilik bazası yaradılıb və tam həcmdə fəaliyyət göstərir. Lakin o da, hesab edir ki, xüsusən, rayon və kənd yerlərində qadınların hüquqi maarifləndirilməsi sahəsində xeyli işləri görülməlidir.

"Nəzəriyyədə bizdə bu istiqamətdə hər şey yüksək səviyyədə ola bilər, amma düşünürəm ki, təcrübədə maarifləndirmə işlərinə böyük ehtiyac var. Mən bu istiqamətdə KİV-lərin və QHT-lərin öz fəaliyyətlərini artırmalarını istərdim".

Qeyd etməliyik ki, bu gün ölkədə fəaliyyət göstərən QHT-lərin əksəriyyəti qadın və gender problemləri üzrə fəaliyyət göstərir və onların da əksəriyyətinin başçısı qadındır. Onlar hər zaman qadınların öz hüquqlarını bilməsi, onların buna uyğun hərəkət etmələri üçün müxtəlif seminarlar təşkil edirlər.

"Bizdə QHT-lərin böyük əksəriyyətini qadınlar idarə edir. İstərdim ki, onlar öz fəaliyyətlərində qadın hüquqlarının qorunması məsələlərini prioritet məsələyə çevirsinlər, müvafiq layihələri həyata keçirsinlər və bu tədbirlər daha çox rayon və kənd yerlərində görülsün" - deyir Elmira Axundova vurğulayıb.

Vahid Ömərov,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru